QL
461
.R873
ENT

Kot. 13 fuzet 8
1906 : okt.

Ent. Soc. Wash.

QL
461
R873
ENT

XIII. kötet. 1906. Október 8. füzet.

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

különös tekintettel a hasznos és kártékony rovarokra.

DR. BEDŐ ALBERT BIRÓ LAJOS DR. CHYZER KORNÉL
DR. ENTZ GÉZA MOCSÁRY SÁNDOR

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTIK

A. AIGNER LAJOS ÉS CSIKI ERNŐ.

BUDAPEST, 1906.
A ROVARTANI LAPOK SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
VIII., FŐHERCZEG SÁNDOR-UTCZA 19.

Megjelenik minden hónap első napján, julius és augusztus havak kivételével
Előfizetési ára egész évre 8 kor

Tartalom.

Jablonowski József: A répalevelet pusztító paizsos bogarak. II. (Egy ábrával.) ... 157
A. Aigner Lajos: Magyarország pillangói XV. ... 162
Lőrincz Albert: Adalék Magyarország Hemiptera-faunájához. I. 167
Csiki Ernő: Magyarország szú-féléi. IV. ... 170
Csiki Ernő: Új Carabus Csík-vármegyéből ... 175

Különfélék.

Hajóss József: A Staphylinus pubescens biologiájához ... 175
Tömörkény István: Rovarcsata ... 176
A szőlőrontó molyokról ... 176

Irodalom.

Csiki Ernő: Dr. Horváth Géza, Szépligeti Viktor, Mocsáry Sándor és *Csiki Ernő* közleményeinek ismertetése ... 177

A kir. magy. Természettudományi Társulat állattani szakosztálya minden hónap **első pénteken (VIII. Eszterházy-utcza 16.)** ülést tart. Vendégeket szívesen lát.

A budapesti entomologusok *minden pénteken este* a Kaszás-féle (Muhr utóda) vendéglőben (Kerepesi-út 44.) találkoznak.

Kedvezmény.

Az 1897., 1898., 1899., 1900., 1901., 1902., 1903, 1904 és 1905-iki teljes évfolyammal még szolgálhatunk. Új előfizetők fele áron kaphatják. Az előbbi kötetekből csak a II. kötet kapható,- Ára 6 kor. Az I. és III. kötetet készpénzen visszaváltjuk.

Az előfizetési összegek kiadóhivatalunkhoz (VIII., Fh. Sándor utcza 19.) czímzendők.

A répalevelet pusztító paizsos bogarak.

Irta *Jablonowski József.*

II.

A kikelt lárvák eleinte együtt maradnak, vagy kisebb csoportokra szakadva, a levél fonákján élnek. Ilyen helyen karmos lábukkal beragadnak a levél felszínébe és a levél bőrkéjét s a bőrkék közötti lágy szövetet kisebb-nagyobb, néhány mm-es átmérőjű kerek, vagy szabálytalan foltokban kirágják, de a felső bőrkét bántatlanul hagyják. Majd megnagyobbodva, még jobban széledeznek és még mohóbban rágnak. Hogy e tekintetben milyen szapora a munkájuk, azt az előbbi ábrából láthatjuk. A növényke már annyira meg van sérülve, hogy csak a levél formája s a növény összképe árulja el a faját.

Ha az első növényt teljesen megette, átmegy egy másodikra, harmadikra. A megrágott leveleken a foltok ilyenkor nemcsak nagyobbak, hanem a levél egészen likas is, mert a lárva most már az egész levéllemezt elharapja, noha még mindig a levél fonákján él s innen harap. Minthogy azonközben a levél terjeszkedik, az első rágáshelyek megmaradt hártyaszerű bőrkéje repedezik, szakadozik és lehull. Az ilyen levél sérült külseje most már szembeszökőbb.

S körülbelül most, június végén, július elején fenyegeti a répát is. Mert vagy elfogyott a libatop, vagy a kapa kiirtotta azt s a labodabogár lárvája most a czukorrépára szorul. Rágását itt is csak úgy folytatja, mint a labodán.

A megszállott levélen napról-napra több lesz a rágott lik és a hártyaszerű fehérlő-szürkülő folt is. Majd egyszerre olyan képe

lesz a répalevélnek, mint azt az alábbi ábrán látjuk, a hol egy, júliusban aránylag kisebb mértékben megsérült levélnek felére kisebbített képe látható. Ha sok a lárva, akkor a levélből csak a főbb borda marad s a répatáblán rövid idő alatt egyre szaporodnak a messziről fakószínűeknek látszó sárga foltok, a hol a répa

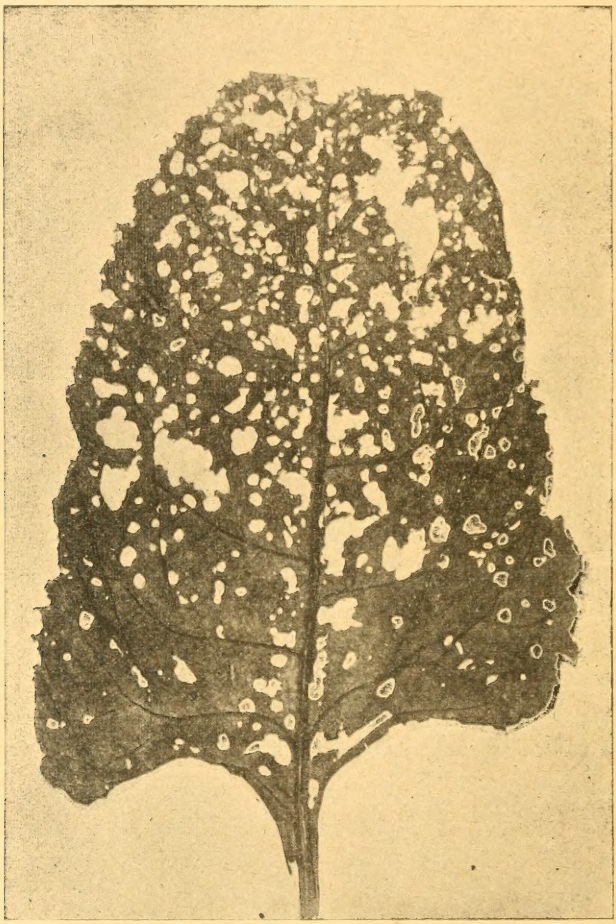

A paizsos labodabogártól mérsékelten megrágott nagyobb répalevél. — Kétharmad nagyság. —

zöldje egyre jobban és jobban pusztul. Egy-egy levélen, legyen az bármennyire megrágva, olykor, csak kevés, máskor meg több, 20 - 30 lárva is akad. Legtöbbje most is a levél fonákján él, de akad már egy-egy a felszínén is. A lárva háta tele van nedves-

vízes sárral, piszokkal és felhajló farnyúlmánya hátához szorítja e védő szutyok-paizsot.

Ez az idő tetőpontja a kártételének. Eddig sok szép répát tehetett már tönkre. Honi feljegyzéseinkből tudjuk, hogy valamint a czukorrépában, úgy a takarmányrépában is évről évre sok holdnyi kárt tesz. E kár keletkezése sokszor napok kérdése. Nagy-Halászon 1893-ban a labodabogarat csak július 11.-én vették észre és julius 17.-én már csak töve volt meg a répának s az egész táblában egy ép levél sem maradt meg.

Július vége felé apadóban van a kártétel, mert a lárva bábozódni kezd. A hol utoljára rágott, ott húzódik össze; két-három nap mulva bábbá válik és egy hét mulva, olykor korábban, máskor később meg van már a bogár, a mely azután szinte nyomtalanul eltűnik, mert később nyáron alig látható.

Habár a paizsos labodabogár fejlődése szerint legtömegesebben a nyár elején fordul elő s ilyenkor a czukor- és takarmányrépára felette kártékony s habár évenkint rendszerint csak egy ivadéka van, szaporíthat az egy évben kétszer is. Suffrian már 1844-ben közölte, hogy ő e bogarat lárvaalakban 1843-ban augusztusban látta és a bogár szeptember 12.-e és 16.-a közötti időben kelt ki.[1]) Hogy ez az ivadék csak elkésett eset-e, vagy hogy lehet-e a bogárnak évenkint kivételesen két ivadéka is, határozottan nem állítom. Ritzema Bos nemcsak évi két, hanem esetleges három ivadékról beszél.[2]) Köppen Oroszországban határozottan két ivadékot említ és azt mondja, hogy a paizsos labodabogár tojását is magára a czukorrépára tojja.

De bármint is van a dolog, gazdasági jelentősége nálunk csak a nyár elejéi tömeges bogárnak, illetőleg lárvájának van.

A labodabogár szaporodásának némi gátat vet nehány darázs ellensége. Igy van olyan parányi élősködő darázs (nősténye 0.7 és hímje csak 03.—04 mm. hosszú,) a mely a labodabogár tojásában él és belsejét megeszi. Az ilyen tojásból nem a labodabogár lárvája, hanem a kis darazsak kelnek ki. És később, noha a lárva hátát szüntelenül sár és piszok fedi, akad nehány darázs, a mely mégis útját találja, hogy a lárvát is megfertőzze. A darázs lárvája tehát a labodabogár lárvájába jut, benne él és mikor ez utóbbi félig megnőtt, fejlődésében megakad és elpusztul, holott a benne élő darázs bebáhozódik és kikel. Ruperstberger

[1]) Entomol. Zeitung. Stettin, 1844 230. l.
[2]) Ritzema Bos J., Tierische Schädlinge und Nützlinge. 1891. 365 l.

említi, hogy 1893-ban július 15.-én valahol Ausztriában e bogár lárváinak nagy része félig megnőtt korában a ragadozó darazsak áldozata lett.[1])

Sem az előbbi kis darázs, a melyet Puszta-Varsányban szedett labodabogár tojásokból neveltem, sem a második darázs, a melyből egy-egy lárvában 2—4 élt, nem igen ismeretes és nevöket sem tudom. Talán eddig ismeretlen és névtelen állatok!

Habár e két darázs-faj és talán még több más faj, jó barátunk és sokat segít, de mégsem segít annyit, hogy a védekezés feleslegessé váljék. Lássuk tehát most azt.

Védekezés. Részletesen ismertettem életmódját és hangsúlyozva emeltem ki, hogy a répatáblába csak a libatop révén jut be. E szerint a védekezésnél s a kár meggátlása végett első sorban ezt a gyomot tartsuk szemmel. Május elején vagy esetleg korábban, mielőtt a répa kapálásához, vagy ritkításához hozzáfognánk, nézzünk ugyancsak gondosan szét, vajjon a répa között termő libatop nincs-e megrágva és nincs-e rajta labodabogár, vagy lárvája? Ha van lárva, az ilyen fertőzött gyomot kézzel kell kigyomlálni és gondosan összeszedni, hogy a lárva ne maradjon a táblán és ne vándoroljon a répára. Ugyan így gondunk legyen a libatopra a későbbi kapálások idején is egészen július végéig.

Gondunk legyen azonban a répa szomszédságára is. Ha mellette valamely gazos, kivált libatopos takarmány, vagy egyéb növény terem és ha e libatopon akad a labodabogár tojása, lárvája, akkor valószínű, hogy az csakhamar átkerül a répára is. Ilyen esetben jó lesz, ha a répatáblának leginkább fenyegetett szélét idejekorán a svájnfurti zölddel, vagy az arzén-mérgek egyikével megpermetezzük. Ha labodabogár lárvája átkerül a répára, hadd találjon itt már mérgezett répát és veszszen el.

Hasonló gondunk legyen az útszéli, árokmenti s az ákáczfa alatt termő libatopra is. Úgy kell irtani, hogy ha esetleg rajta van már a rágó lárva, az ne maradjon meg élve a gyom üres helyén, ahonnan az kénytelen-kelletlen a répára vándorol. Legjobb, ha az ilyen helyek állandóan tiszták és ha a gyomot már akkor irtjuk, amikor az még nincs fertőzve, vagy a mikor már rajta van a tojás. Minthogy ez utóbbi nem hull a levélről, a labodát lekaszálhatjuk vagy lesarlózhatjuk és elhordathatjuk a

[1]) Wiener Entomol. Zeitung. 1893. 291. l.

nélkül, hogy félnünk kellene a tojás lehullásától, a mi a munkánk sikerét esetleg koczkáztatná.

A kit mindezek ellenére mégis az a baj érne, hogy júliusban egyszerre arra ébred, hogy répáját eszi a labodabogár lárvája, az fogjon hozzá a répamérgezéshez. Permetezze meg a répát az arzénmérgek egyikével, de úgy, hogy a permet mindig a répalevél fonákját érje, mert ott él a rágó lárva és első sorban a levélnek azt a részét eszi. Tekintettel arra, hogy ilyen permetezés nehézkes és lassú, kérdés, vajjon nem fizetődnék-e ki jobban az arzén meszes keverékének por alakjában való hintése. Mert a porhintő hegyével talán kényelmesebben és szaporábban férhetünk a levél fonákjához, mint a permetezővel. S ha a porozást a harmat felszáradása előtt végezzük, az csak olyan hatású lesz, mint a permetezés.

És végül, mert az egyéves életű libatop a szántóföldre csak mag alakjában kerülhet, s ez — nem tekintve az önvetődés gyakori esetét — legtöbbször a trágyával kerül a szántóföldre, gondunk legyen a trágyára is, hogy azt saját vesztünkre meg ne fertőzzük szántszándékkal e gyommal. A gyommagnak, ha zsákunkban van, legjobb és legbiztosabb irtója a tűz!

Többször olvasom, kivált a külföldi irodalomban, hogy a czukor- és takarmányrépát bántja a luczernaböde (*Subcoccinella vigintiquatuorpunctata* L., vagy másként *Epilachna globosa* Schn.) lárvája, mert a répa levelét rágja. Ez lehetséges, mert a libatopon (*Chenopodium*), a mely gyom közeli rokona a czukor- és takarmányrépának, csakugyan többször láttam e kis bödének igen jellemző rágását. Ez a luczernaböde, mint a nevéből is látszik a luczerna hirhedt ellensége és mind bogár, mind lárva korában igen nagy kárt tehet benne, de ezenkívül megél az útszélen növő vad füveken is. Ez a luczernaböde csak 4–4.5 mm. hosszú, tehát a hétpontos katiczánál (*Coccinella septempunctata* L.) jóval kisebb, sötétbarna színű és mindenik szárnyfedőjén 12—12 fekete, 4—4 harántos sorba hármasával, négyesével és kettesével elhelyezett pontja vagy foltja van. E pontok, vagy foltok kisebbek vagy nagyobbak s olykor harántos, félig elmosódott sávokká nőttek össze. Megnőtt lárvája szintén csak 4–4.5 mm. hosszú, szennyes fehér, szinte szürkés színű s a mi a legjellemzőbb reá nézve, igen tüskés-borzas felszínű.

A luczernaböde kora tavaszszal jelentkezik és lárvája azután kisebb részben a megnőtt és már először kaszálható luczernát és

nagyobb részben a másodszor sarjadzó luczerna újabb hajtásait annyira lerágja, hogy azt legtöbbször egészen tönkre teszi.

A luczernabödének és lárvájának rágását az jellemzi, hogy a levélnek eleinte csak az egyik oldalát hámozza le foltonként, majd folytatva a rágást, a foltok egészen egybefolynak s az illető megsérült növény egészen szürkévé, fehérré lesz, A rágott foltokon mindenütt lehet látni, hogy az állat keskeny, párvonalas sorokban hámozta a levelet.

Ha e bogár akár a luczernáról, akár a libatopról leszorulva a répát is megtámadná, ellene gyors segítséget csak az arzénes mérgekkel való permetezés nyújthat.

Magyarország pillangói.

Irta *A. Aigner Lajos.*

XV.

7. nem. **Melitaea** F.[1])

A szem csupasz, a csáp bunkója tojásalakú; a középső és hátsó lábak tibiáin és tarsusain csak alul áll 2—3 sor tüske (az *Argynnis*-eknél köröskörül). A *pete* körtealakú, részint bordás A *hernyó* hengeres, kúpszerű kiemelkedésekkel (áltüskék) borított; ősz felé közös szövedékben él és összeszőtt levelek közt vagy moha alatt telel ki. A *báb* elül lelapult, szabadon függő.

1. Az alsó szárny szegélyén lefutó foltok sorában fekete pontok állanak ... 2
   Az alsó szárny szegélyén lefutó foltok sorában nem állanak fekete pontok; az alapszín vöröses sárga ... 6
2. Az alapszín fekete vagy vöröses sárga, narancssszínű és sárga sávokkal ... 3
   Az alapszín vöröses sárga, narancsszínű és sárga sávok nélkül ... 4
3. Alul az alapszín élénk narancsszínű; fölül a fekete alapon a narancsszínű és sárga sávok igen kirivók ... **Maturna** L.
   Alul az alapszín halvány narancsszínű; fölül a vöröses sárga alapon a narancsszínű és sárga sávok eléggé feltünők **aurinia** Rott.

---

[1]) Melitaea, város Thessaloniában.

4. Csak a nőstény vöröses-sárga, az előbbi fajhoz hasonló, de sárga sávok nélkül; a hím fehér, sárgás-vörös sávokkal és foltokkal ékített ... ... **Cynthia** Hb.
Mind a két ivar vöröses-sárga 5

5. A szárnyak világos vöröses-sárgák; a fekete pettyek egybefolytak és sávokat alkotnak; alul az alsó szárny szegélysávját befelé fekete holdak határolják, amelyek éle tő felé fordul... ... ... **Cinxia** L.
A szárnyak sötét rozsdás-vörösek; a gyér fekete pettyek nem egybefolytak; alul az alsó szárny szegély-sávját befelé fekete holdak határolják, amelyek éle kifelé fordul
Arduinna Esp.

6. Az alsó szárnyon alul a külső sötét sávot befelé fekete holdacskák szegélyezik; az alsó szárny fogazott, a felső szárny a hímen hajlított; alul az alsó szárny szegélyén fehéres-sárga holdak sora áll ... ... **Phoebe** Knoch.
Az alsó szárnyon alul a külső sötét sávot befelé fekete pontok vagy vonalok szegélyezik; a szárnyak lekerekítettek 7

7. A tapogatók töve kívül sárgás-, alul fekete szőrzetű; a szárnyak szegélye előtt fekete csipkés vonal van, mely alapszínű holdak sorát alkotja; a potroh gyűrűi nem sárgás-fehérek
Trivia Schiff.
A tapogatók egészen vörösek; a szárnyak szegélye előtt fekete pontok sorakoznak; a potroh gyűrűi sárgás-fehérek 8

8. Mindkét szárny alul élénk vöröses-sárga: a felső szárny csúcsa sárga; az alsó szárnyon 3 fehéres-sárga sáv van, fekete pettyek soraival; a felület élénk vöröses-sárga (hím), vagy fakó s a zöldesbe játszó (nőstény) ... ... **Didyma** O.
Mindkét szárny alul halvány vöröses-sárga; a felső szárny csúcsa nem sárga; az alsó szarnyon alul egy sárgás sáv mutatkozik 9

9. A szegély előtt 2 fekete csipkés vonal fut le, amely 2 sor alapszínű holdat alkot; az alsó szárny egyébként rajztalan, csak töve olykor feketés ... ... **Parthenie** Bkh.
A szegély előtt 3 sor vöröses-sárga petty áll; az alsó szárny egyébkint fekete alapszínű... 10

10. A fekete alsó szárnyon 3 alapszínű foltsor és középfolt van; a vöröses-sárga felső szárnyon 3 fekete sáv fut le, mely 3 alapszínű foltsort alkot, ezeken belül az elülső szegélyen 2

fekete kör áll. Az alsó szárny alul vöröses-sárga, középsávja igen széles, olykor csaknem fehér ... ... **Athalia** Rott.

Mindkét szárny alapszíne fekete; az alsó szárnyon 3 vöröses-sárga foltsor van 11

Mindkét szárny alapszíne fekete; az alsó szárnyon 1 vöröses-sárga foltsor van 12

11. A felső szárnyon 3 vöröses-sárga foltsor van; ezeken belül 3 ugyanoly színű folt áll. Alul az alsó szárny rajza olyan mint az *Athalia*-é, de kisebb és nem oly tisztán kivehető világos foltokkal ... ... **Aurelia** Nick.

A felső szárnyon 3 vöröses-sárga foltsor van, ezeken belül 2 ugyanoly színű folt áll a barnás-fekete alapon **Asteria** Frr.

12. A felső szárnyon 3 vöröses-sárga foltsor van, ezeken belül 3 ugyanoly színű folt áll az elülső szegélyen és 1 a belső szegélyen. Alul az alsó szárny közép-sávja sárga és sárgás-fehér foltokból áll ... ... — ... ... **Dictynna** Esp.

20. **Melitaea Maturna** L.[1])

Linné, Systema Naturae Ed. X. 480. (1758); Herbst und Jablonsky, Natursystem aller Insekten Tab. 275. Fig. 1—4; *Cynthia* Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. I. tab. 37. fig. 2. (1777).

Alapszíne feketés-barna. Mindkét szegélyén egy sor narancssárga apró petty és mellette ugyanoly színű sáv s emellett egy sor sárga és narancssárga petty fut le; a tő felől 6—6 narancssárga folt áll. Az alsó lap éleuk narancssárga, a szegély előtt sárga holdak sora, a felső szárnyon nehány sárga folt áll; az alsó szárnyon sárga középsáv és tövén nehány ugyanily színű petty van.

Hazánkban aránylag kevés helyen, többnyire ritka, Délmagyarországban azonban helyenkint gyakori. Valamikor Budapesten is előfordult, de mostanság legközelebb termőhelye Iharos (Biánál). Példányaink a 39-42 mm.-t nem szokták meghaladni. Erdők szélén és tisztásain tanyázik és kedveli az erdei nedves utakat, ahol a sáron szivogatva, csaknem kézzel fogható. Igen egyenlőtlenül fejlődik ki és többnyire egyidőben figyelhető meg hernyó, báb és lepke alakjában, így p. o. a Maros mentén Né-

[1]) Maturna: Diana mellékneve.

met-Szt.-Péteren (Temes m.) május elején, Szaáron (Fejér m.) pedig 4—5 héttel később.

Petéje körtealakú, sárgás színű. *Hernyója* fekete, hátán sárga hosszanti sáv van, áltüskékkel borított, 30—38 mm. hosszú; közös fonadékban való kitelelés után junius elejéig társasan főleg *Fraxinus excelsior*-on (kőrisfa), de *Melampyrum nemorosum* (fintor), *Populus tremula* (rezgő nyárfa), *Salix caprea* (fűz), *Plantago* (útifű), *Veronica officinalis* (szigoráll), *Salvia* (zsálya), *Fagus silvaticán* (bükkfa) is él. *Bábja* sárgás-fehér, fekete foltokkal.

Parasitái: Apanteles analis (Nees) Reinh. és *spurius* (Wasm.) Reinh.

Előfordul a következő szomszédországokban: A.-Ausztria V—VI., Karinthia VII., Krajna, Salzburg VI., Morvaország és Galiczia, VI—VII., Szilézia., Bukovina V., Románia V—VI.

Elterjedési köre: Szt.-Pétervártól Piemontig 60—45° és Páristól az Altaiig 70—110°.

21. **Melitaea Cynthia** Hb.[1])

Hübner, Samml. europ. Schmetterl. p. 5. fig. 567—70, 608—9 (1793); *Trivia* Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild I. Tab. 37. fig. 3. (1777).

A hím alapszíne fehér, középsávja fekete, a széles fekete szegélyben 2 sor halvány narancsszínű petty áll, az alsó szárnyon a belső sornyi petty fekete pupillás, tő felől némi hasonszínű rajz mutatkozik: a felső szárny középsejtjében 2 ugyanoly színű folt áll; alsó lapja szennyes fehér. A nőstény fölül vöröses-sárga, szegélyén narancsszínű apró pettyek és nagyobb foltok sávja, valamint egy sornyi sárga petty van; a felső szárny középsejtjében nehány narancsszínű folt áll; az alsó szárny tövén narancsszínű foltok jelentkeznek; a belső szegélysáv foltjaiban fekete pont áll; alsó lapja sárgás-barna; a felső szárny homályosan mutatja a felület rajzait; az alsó szárny közepén sárgás-fehér sáv fut le, a tövön sárgás-fehér pettyek állanak; a szegély felé feketén pontozott vöröses-sárga sáv húzódik le, a sárgás-fehér szegélyfoltok s a rojt közt vörös szegély fut végig. A nőstény ígen hasonlít a *M. aurorina*-ra alul is, ahol azonban fekete rajzai szélesebbek és élesebbek. Kifeszítve 33—43 mm.

Hazánkban csupán Nagyágon figyelte meg Franzenau

---

[1]) Cynthia: Artemis mellékneve, Cynthos hegy után.

József. Itt éri el kelet felé elterjedésének végső határát. 800 métert meg nem haladó havasi réteken szokott július-augusztusban röpködni.

Petéje fehéres-sárga. *Hernyója* fekete, a gyűrűk széle sárga, 35—40 mm. hosszú. Közös fonadékban kitelelve júniusig *Plantago lanceolata* (utifű), *Viola palustris* (ibolya), *Pedicularis rostrata* (kajmacsor), *Alchemilla vulgarison* (bekál) él. *Bábja* zömök, fehéres-szürke, fekete vonalakkal és pontokkal borított.

Előfordul a következő szomszédországokban: A.- és F.-Ausztria VII., Karinthia, Tirol, Balkán.

Elterjedési köre: Tiroltól a Balkánig 47—42° és a Svájctól Erdélyig 25—40°.

22. **Melitaea aurorina** Rott.[1])

Rottemburg, Anmerk. zu d. Hufnagel'schen Tabellen der Schmetterl. Naturforscher VI. p. 5. (1775); *Artemis* Hübner, Samml. europ. Schmetterl. Tab. 653. fig. 4—6.; *Maturna* Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. I. tab. 16. fig. 2, tab. 41. fig. 3 (1777).

A szárnyak színe vöröses vagy barnás-sárga; középtéren 2 fekete sáv húzódik végig, közrefogva egy sor sárga foltot; a szegélyén narancssziínű sáv és hasonló színű pettyek sora mutatkozik; a felső szárny elülső szegélyén sárga és naracssziínű foltok állanak; az alsó szárny tövén vörös folt és sárga petty jelentkezik. A nőstény felülete élénkebb színű. Alsó lapján a felső szárny halvány narancssziínű, sötét foltokkal, kivált a csúcsán és külső szegélyén; az alsó szárny tövén narancssziínű foltok mutatkoznak, közepén ugyanoly színű sáv fut alá s az utóbbi s a sárgás-fehér szegélyfoltok közt fekete pupillás világos foltok sorakoznak. Kifeszítve 33—50 mm.

Hazánknak csaknem összes hegyi vidékein havasi réteken, de aránylag kevés helyen található májustól juliusig; az egész nagy síkságon Dunán innen és túl, valamint Budapesten és Fiuménál hiányzik. A kisebb havasi alakot, a kevésbbé élénk színezésű *var. Merope* Prun.-t[2]) csakis Gölniczbányán figyelték meg; a nagyobb, sötétebb narancssziínű *var. provincialis* B.-t[3]) csupán Josipdolnál fogták.

---

[1]) Az aranyos.

[2]) Sisyphos anyja.

[3]) Provincia, Provence.

Petéje hosszukás, fölül lapos. *Hernyója* barnás-fekete, apró fehér pettyekkel borított, 35—38 mm. hosszú; kitelelés után április-májusban *Geranium pratense* és *sanguineum* (gólyaorr), *Succisa pratensis* (sutabúb), *Veronica officinalis* (szigoráll), *Scabiosa* (sikkantyú) és *Plantagon* (útifű) él.

Bábja zömök, zöldes fehér színű, fekete pontokkal borított.

Parasitái: Meteorus caligatus (Hal.) Marsh., *Apanteles Bignellii* Marsh., *spurius* (Wasm.) Reinh. és *zygenarum* Marsh. Braconida-fajok.

Előfordul a következő szomszédországokban: A.- és F.-Ausztria V—VI., Salzburg, Tirol, Csehország, Szilézia VI., Galiczia V—VI., Bukovina VII., Románia VI.

Elterjedési köre: Svédországtól Gibraltárig 65—37° és Portugáltól az Altaiig 10—110°.

Adalék Magyarország Hemiptera-faunájához.*

I.

Irta *Lőrincz Albert.*

Az 1905/6. évben a Paedagogium math. és természett. szakcsoport hallgatói közül különösen nekem kellett Hemipterákat gyüjteni. Társaimmal egyetemben gyüjtöttem 172 fajt 3120 példányban. A kétes fajokat meghatározni és a meghatározott fajokat revideálni dr. *Horváth Géza* úr, a nemzeti múzeum osztályigazgatója és kiváló specialistánk volt szives végezni, amiért kellemes kötelességet teljesítek akkor, mikor neki ez alkalomkor is mind saját magam, mind társaim nevében leghálásabb köszönetet mondok.

A gyüjtött fajok a következők:

Fam. **Pentatomidae.**

Coptosoma scutellatum Geoffr. Félegyháza, Mátrakékes, Hatvan, Kőhídgyarmat, Kassa, Szerednye, Baja, Apatin, Futak.

Thyreocoris scarabaeoides L. Szeremle, Hódmezővásárhely.

---

* Dolgozat a budapesti Paedagogium biologiai laboratóriumából.

Odontoscelis fuliginosa L. Félegyháza, Tisza-Alpár. Szent-Endre, Nagykomlós.

Odontotarsus grammicus L. Visegrád.

Psacasta exanthematica Scop. Bpest, Félegyháza, Hatvan, Tisza-Alpár, Zelenika. — *neglecta* H-Sch. Bpest.

Eurygaster maura L. Bpest, Hatvan, Eger, Félegyháza, Arad, Harta, Visegrád, Kőhídgyarmat, Lajoskomárom, Acsalag, Tatatóváros. Árvaváralja, Monor, N.-Szőllős, Kis-Derzsida, Baróth, Futak, Fruska-Góra. — *nigro-cucullata* Goeze. Bpest, Hatvan, Félegyháza Mátrakékes. — *var. picta* Antess. — *var. hottentotta* H-Sch. Bpest, Félegyh., Kőhídgyarmat, Lajoskomárom, Muraszombat, Kis-Derzsida, Futak, Fruska-Góra.

Trigonosoma trigonum Kryn. Hatvan, Félegyháza.

Graphosoma lineatum L. Bpest, Félegyh., Arad, Eger, Lajoskomárom, Tatatóváros, Pécs, Acsalag, Visegrád, Kőhídgy., Kassa, Koronos, Nagyszőllős. Kis-Derzsida, Baróth, Mehádia.

Podops inuncta Fabr. Visegrád.

Cydnus nigrita Fabr. Bpest, Félegyháza, T.-Alpár, Temesvár.

Brachypelta aterrima Forst. Bpest, Félegyh., T.-Alpár, Paks, Kőhídgyarmat, Tatatóváros, Mehádia.

Sehirus morio L. Félegyh., Harta, Kőhídgyarmat. — *sexmaculatus* Ramb. Bpest, Félegyh., T.-Alpár, Arad, Hatvan, Kőhídgyarmat, Tatatóváros, Árvaváralja, Koronos, Monor, Bánócz. Nagy-Szőllős, Dévarolcz, Baróth, Futak, Baja, N.-Komlós, N.-Szt.-Miklós. — *bicolor* L. Kis-Derzsida. — *dubius* Scop. Bpest, Visegrád. — *biguttatus* L. N.-Szőllős.

Gnathoconus albomarginatus Goeze. Bpest, Félegyh., Visegrád.

Sciocoris homalonotus Fieb. Visegrád.

Dyroderes umbraculatus Fabr. Visegrád.

Aelia acuminata L. Bpest, Félegyh., Hatvan, Eger, Harta, Visegrád, Kőhídgy., Lajoskomárom, Tatatóváros, Acsalag, Kis-Derzsida, Baróth.

Stagonomus italicus Gmel. Nagy-Szőllős.

Eusarcoris melanocephalus Fab. Visegrád. — *inconspicuus* H.-Sch. — Nagy-Szőllős, Futak.

Staria lunata Hahn, Visegrád.

Peribalus vernalis Wolff. Bpest, Hatvan, Visegrád, Arad, Kőhídgyarmat, Tatatóváros, Mehádia. — *sphacelatus* Fabr. Visegrád, Soborsin, Tatatóváros, Beczkó, N.-Ssőllős, N.-Szt.-Miklós.

Carpocoris fuscispinus Boh. Bpest, Hatvan, Arad, Harta, T.-Alpár, Kőhídgyarmat, Tatatóváros, Lajoskomárom, Vratna, Szulyó, Árvaváralja, N.-Szőllős, Fruska-Góra, — *purpureipennis* De Geer. Bpest, Mezőkövesd, Eger, Visegrád, Tatatóváros, T.-Teplicz Árvaváralja, N.-Szőllős Mehádia. — *lunulatus* Goeze. Bpest., Visegrád, Hatvan, B.-Megyer.

Dolycoris baccarum L. Bpest, Visegrád, Hatvan, Czegléd, Eger, Arad, Csongrád, Félegyh., Kőhídgy., Lajoskomárom, Tatatóváros, Vratna, Árvaváralja, Beregszőllős. Baróth, Fruska-Góra, Mehádia, N.-Komlós.

Palomena prasina L. Hatvan, T.-Alpár, N.-Szőllős. — *var. subrubescens* Gorski. Bpest, Visegrád, Lajoskomárom, Beczkó, N.-Szőllős.

Nezara viridula L. Fiume. — *var. torquata* Fabr. Krka.

Piezodorus literatus Fabr. Fruska- Góra. — *var. alliaceus* Gorski. Visegrád.

Raphigaster nebulosa Poda. Bpest, Arad, Hatvan, Csongrád, Harta, Tatatóváros, Kőhídgyarmat, T.-Teicz Monor, N.-Szőllős, N.-Szt.-Miklós.

Pentatoma rufipes L. Bpest, Arad, Soborsin, Harta, Tatatóváros, Lajoskomárom, T.-Teplicz, Baróth.

Eurydema ornatum L. Bpest, Visegrád, Félegyháza, Arad, Duna-Bogdán, Tatatóváros, Kőhídgyarmat, Baróth, N.-Szt.-Miklós. — *festivum* L. Bpest, Hatvan, Tatatóváros, N.-Szt.-Miklós. — *var. pictum* H.-Sch. Bpest, Hatvan, Kis-Derzsida. — *var. decoratum* H.-Sch. Bpest, Arad, Tatatóváros. — *var. chloraticum* Horv. Kis-Derzsida, Mehádia.-*Fieberi* Schumm. Bpest, Félegyháza. — *dominulus* Scop. Árvaváralja, Vratna. — *oleraceum* L.Bpest, Hatvan,Visegrád, Arad, T.-Alpár, Lajoskomárom, Tatatóváros, Kőhídgyarmat, Zólyom, Monor, Koroncs, Nagy-Szőllős, Kis-Derzsida, Mehádia, Futak.

Picromerus bidens L. Félegyháza.

Arma custos Fabr. Hatvan, Tatatóváros, N.-Szt.-Miklós.

Jalla dumosa L. Bpest., Hatvan, Visegrád, Zólyom.

Zicrona coerulea L. Eger, Mátrakékes, Putnok.

Acanthosoma haemorrhoidale L. Czegléd, N.-Szt.-Miklós.

Fam. **Coreidae.**

Centrocoris variegatus Kol. Acsalag, Vásárhely, Bánócz.

Enoplops scapha Fabr. Bpest, Visegrád.

Syromastes marginatus L. Bpest, Visegrád, Eger, Arad, Soborsin, Kőhídgyarmat, Vratna, Kassa, Beregszőllős, Nagy-Szőllős, Futak.

Verlusia rhombea L. Bpest, Hatvan, Visegrád, Arad, Tatatóváros Monok, N.-Szőllős, N.-Szőllős. Mehádia.

Gonocerus acutangulatus Goeze. Visegrád, Pécs, Monor.

Pseudophloeus Fallénii Schill. Bpest, (Farkasvölgy).

Bathysolen nubilus Fall. Tisza-Alpár.

Ceraleptus gracilicornis H.-Sch. Bpest, T.-Alpár, Visegrád, Paks Futak.

Coreus denticulatus Scop. Bpest, Visegrád.

Camptopus lateralis Germ. Visegrád, Kis-Derzsida, Mehádia.

Alydus calcaratus L. T.-Alpár, Harta, Koroncs.

Stenocephalus agilis Scop. Bpest, Félegyháza, T.-Alpár, Duna-Bogdán, Pécs, L.-Komárom, Kőhídgyarmat, Beczkó Vratna, Monok.

Therapha Hyoscyami L. Visegrád, Hatvan, T.-Alpár, Szt.-Endre, Kis-Derzsida.

Corizus subrufus Gmel. Visegrád. — *parumpunctatus* Schill. Eger, Kőhídgyarmat, Fruska-Góra — *tigrinus* Schill. Eger, Visegrád.

Maccevethus lineola Fabr. Visegrád.

Chorosoma Schillingi Schumm. Sárvár.

Magyarország szú-féléi.

Irta *Csiki Ernő.*

IV.

5. **Eccoptogaster pruni** Ratzeburg. Fénylő fekete, az előtor hátának elülső széle és a szárnyfedők töve barna, a csápok és a lábak vöröses-barnák. A homlok közepét vékony és hosszú szőrök fedik. Az előtor háta kissé szélesebb, mint hosszú, a korongján igen finoman, körüskörül finoman és szétszórtan pontozott. A szárnyfedők pontozottan barázdások és a közterekben sorokban pontozottak, a varrat a szárnyfedők elülső felében mélyített. A második haslemezen, mely lejtős, nincs dudor vagy tüske. Hossza 3·5—4·5 mm.

Előfordul Észak- és Közép-Európában, faunaterületünkben nem ritka. Termőhelyei: Kis-Pöse, Remecz, Nagy-Mihály, Nagy-

szeben, Szent-Erzsébet. Nagy Csűr, Szász-Újfalu, Fogaras, Dicső-Szent-Márton, Szászrégen, Resicza; Horvátország: Osijek; Boszniá-ban (Sarajevo) közönséges.

Különböző gyümölcsfákat támad meg. Rágványa úgy a törzsön, mint az ágakon található, a menetek 5—10 cm. hosszúak és felülről lefelé vagy megfordítva, a lárvamenetek pedig jobbra-balra haladnak. A rágványok a fákon sűrűn vannak és sokszor érintkeznek. A kéreg felületén sok kirepülési nyílás szokott lenni. Rajzása április végére esik és kedvező időjárás mellett évenkint egy második ivadéka is fellép. Bogarunk polyphag faj, mely a szilva, cseresznye, alma, körte, galagonya, szilfa és egyéb fákban is él, de csak beteges fákat, letörött ágakat támad meg.

A törzsfajon kívül nálunk két fajváltozata is található:

var. pini Ratzeburg. Kissé nagyobb mint a törzsfaj, a szárnyfedők skulptúrája mélyebb, a közterecskék pontsorai olyan erősek, mint a pontozottbarázdák.

Termőhelyei: Remecz, Nagy-Mihály

ab. castaneus Ratzeburg. A szárnyfedők, az előtor hátának elülső széle és töve, a melltő és az első és második haslemez, valamint a többinek külső szöglete vörös.

Termőhelyei: Kőszeg, Bártfa, Tárkány, Szinnaikő, Beszkidek, Nagy-Csűr, Szász-Újfalu, Herkulesfürdő.

6. **Eccoptogaster carpini** Ratzeburg. Szurokfekete, kissé fénylő, a szárnyfedők barnák, a csápok és a lábak szára és feje barnás-sárgák. Az előtor háta olyan széles, mint a milyen hosszú, előrefelé keskenyedő, sűrűn és erősen, a középen finomabban pontozott. A szárnyfedők barázdáinak és közterecskéinek pontsorai egyforma erősek, oldalt szabálytalanul pontozottak, hátsó szélük felül is rovátkos. Hossza 3—3·5 mm.

Előfordul egész Közép-Európában, de mindenütt ritka. Termőhelyei: Soóly, Kis-Azar, Tárkány, Szászka, Kazán; Bosznia: Sarajevo.

A gyertyánfában (*Carpinus betulus* L.) él, de bükkfából is gyüjtötték. Az anyamenet 1 cm. hosszú, kissé hajlott harántmenet, a mely mélyen benyúlik a külső fakelmébe, a lárvamenetek a fatörzs sugarainak irányában haladnak és mélyen a fakelmébe hatolnak be.

7. **Eccoptogaster intricatus** Ratzeburg (*pygmaeus* Gyllh., Redtb. *carpini*) Kissé fénylő fekete, szürkés szőrökkel fedett, a szárnyfedők szurokbarnák, a csápok és a lábak szára és feje sárgás-barna. Az előtor háta kissé szélesebb mint hosszú, a közepén finoman és szétszórtan, oldalt sűrűn és erőteljesen pontozott. A szárnyfedők fénytelenek, a közepük mögött keskenyedők, a pontozott barázdák mélyek és sűrűn állanak egymás mellett, a közterekben harántul ránczoltak vagy karczoltak, a varrat a paizsocska mellett nem mélyített. Hossza 3·5—4 mm.

Előfordul egész Európában, nálunk közönséges. Termőhelyei: Budapest, Isaszegh, Szeged (alsó tanyák), Zirez, Keszthely, Trencsén, Bártfa, Sátoraljaújhely, Hadad, Nagyszeben, Kistorony, Resicza, Herkulesfürdő; Bosznia: Sarajevo, Kozara planina.

Tölgyfák törzsében és vastagabb ágaiban él, május vége felé és állítólag másodizben is később rajzik. Az anyamenetek vízszintesek, néha rézsutosak, a 10—12 cm. hosszú lárvamenetek két oldalt és egymástól kellő közökben indulnak ki, a bábüregek mélyen a fakelmében feküsznek. Helyenként nagy mennyiségben lép fel és nagy károkat is okoz. Parazitáinak száma elég tekintélyes, részben brákon-félék *Dendrosoter protuberans* Wesm., *Helcon carinator* Nees, *Spathius rugosus* Ratzb.) és Chalcididák (*Stenomesius rufescens* Rossi, Thoms., *Elachistus leucogramma* Ratzb., *Pteromalus bimaculatus* Nees, *Rhoptrocerus eccoptogastri* Ratzb.)

8. **Eccoptogaster aceris** Knotek. Fekete, fénylő, szétszórtan szőrös, a szárnyfedők feketés- barnák, a csápok és a lábfej sárgás barnák. A homlok ránczolt, karczolt és majdnem csupasz. Az előtor háta kissé hosszabb mint széles, oldalai hátul párhuzamosak, előrefelé keskenyedők, a korongja finoman és szétszórtan, az oldalak sűrűn és mélyen pontozottak, a pontok hosszúkások. A szárnyfedők barázdáson pontozottak, a pontok sűrűek, nagyok és mélyek, a közterecskék keskenyek, simák és fénylők. A has mélyen kivájt, a haslemezek egyenesek, dudorodások nélküliek.

A hím homloka lapos, sárga szőrökkel, a nőstény homloka kicsi, domború, finom hosszanti barázdával és majdnem csupasz.

Előfordul Boszniában (Jeleć, Foča, Ulog, Sarajevo), Hercegovinában (Mostar: Ruište) és Ausztriában.

Különböző juharfákon (*Acer platanoides* L., *A. campestre* L., *A. obtusatum* W. et Kit.) él. Az anyamenet majdnem egyenes, függőleges, 1·5—5 cm. hosszú és mélyen a fakelmébe hatol be. A lárvamenetek sűrűn feküsznek egymás mellett és számuk egy

anyamenet körül 110 is lehet, mélyen a fakelmébe hatolnak. A bábüregek a kéregben feküsznek.

9. **Eccoptogaster amygdali** Guérin. Szurokfekete, kissé fénylő, a csápok, a lábak és a szárnyfedők vöröses-barnák, utóbbiak közepén szurokbarna harántcsík vonul keresztül. Az előtor háta kissé hosszabb mint széles, oldalt mélyen és szabálytalanul, a középen igen finoman pontozott, a pontok kerekek. A szárnyfedők kissé selyemfényűek, sűrűn barázdásan pontozottak, a pontsorok harántul ránczoltak. A hímek második haslemeze a közepéig meredek és innen a csúcsa felé egyenes vonalban keskenyedő. Hossza 2·5 mm.

Előfordul Dél-Európában, nálunk eddigelé csak a magyar tengerparton gyüjtötték.

Fejlődéséről keveset tudunk, mandula-fákban tenyészik.

ab. rufipennis Brancsik. A törzsfajtól csak abban tér el, hogy szárnyfedői egyszínűek, a közepükön nincs sötétebb harántcsík.

Előfordul a törzsfaj között. Faunaterületünkből szintén csak a magyar tengerpartról ismeretes.

10. **Eccoptogaster rugulosus** Ratzeburg. Fénytelen szurokfekete, a csápok, a lábszárak és a lábfejízek, valamint a szárnyfedők csúcsa vöröses-barna. A test hoszszúkás tojásforma, az előtor háta hosszabb mint széles, előrefelé keskenyedő, sűrűn és mélyen, a középen kissé gyengébben pontozott, a pontok hosszúkások, többnyire ránczoltan összefolynak. A szárny fedők hátrafelé erősen keskenyedők, felületük ránczoltan szemecskézettek és finoman rézsutosan karczoltak, a pontozott barázdák sűrűek, belőlük sertesor emelkedik ki. A potroh második szelvénye majdnem vízszintes, a szelvények a csúcs felé domború ív alakjában keskenyedők. Hossza 2—2·6 mm.

Előfordul egész Európában, nálunk közönséges. Termőhelyei: Szeged (alsó tanyák), Hátszeg, Nagyszeben, Holczmány, Hosszúfalu, Szászrégen; Szlavonország: Vinkovce; Bosznia és Herczegovinában közönséges.

Különböző gyümölcsfákban (szilva, alma, körte, cseresznye), továbbá kökényben stb. fejlődik. Az anyamenetek 1·5—3 cm. hosszúak és úgy mint a lárvamenetek mélyen a fakelmébe hatolnak. A lárvamenetek először többé-kevésbé egyenesek, azután hullámos alakúak és mélyen fekvő bábüreggel végződnek. A megtámadott ágakat sűrűn hálózzák be a menetek, úgy hogy a kéregnem sokára lehull. Valószínüleg két nemzedékben fordul elő évenként.

11. **Eccoptogaster multistriatus** Marsham. Fekete, többé-kevésbé fénylő, a csápok, a lábszárak és a lábfej vöröses barna. A hímek homloka lapos, karczolt, oldalt és hátul befelé álló szürkés-sárga szőrkoszorúval fedett, a nőstényeké domború, finoman karczolt, elül kissé benyomott. Az előtor háta hosszabb, mint széles, sűrűn, a közepén finomabban pontozott, oldalai hátul egyenesek, elül ívesen keskenyedők. A szárnyfedők többnyire barnások, hátrafelé keskenyedők, sűrűn pontozottan barázdások, a közterek pontsorai olyan erősek mint a barázdák. A második haslemez közepén hátrafelé irányult gombos végű tüskenyulvány van, a nőstények 2., 3. és 4. haslemeze oldalt élesebben fogazott. Hossza 3—3·5 mm.

Előfordul egész Európában, faunaterületünkben eléggé elterjedt faj. Termőhelyei: Budapest, Kalocsa, Zala-Tapolcza, Keszthely, Nagyszeben, Segesvár, Herkulesfürdő, Jezvin, Nagy- és Kis-Topolovecz, Kralovecz, Temes-Rékás, Sustra, Klopódia, Nagy-Zsám; Szlavonország: Vinkovce, Fruska-góra; Bosznia: Rečica (Sarajevonál).

A szilfákban (*Ulmus effusa* és *tuberosa*) fejlődik és azokban érzékeny kárt okoz. Rágványa hasonló az *Eccoptogaster scolytus* F.-éhez, de a menetek mégegyszer oly szélesek, az anyamenet 2·5—5·5 mm. hosszú és majdnem egyenes, a lárvamenetek sűrűn haladnak egymás mellett. Rajzása júniusra esik, némelyik évben egy második nemzedék is fellép a nyár végén. Ellenségei, illető leg parazitái közül felemlíthetők a következő Chalcididák: *Elachistus leucogramma Ratz., Pteromalus bimaculatus Nees* és *Pt. brunicans*).

A törzsfajon kívül nálunk két fajváltozata is fordul elő:

var. ulmi Redtenbacher. A törzsfajtól abban tér el, hogy a szárnyfedők közterecskéinek pontsorai finomabbak, mint a barázdák.

Termőhelyei: Budapest (Margitsziget), Pozsony, Kerczi-hegység, Brassó.

var. triornatus Eichhoff. A törzsfajtól abban tér el, hogy az előtor háta finomabban pontozott, a 3. és 4. haslemez hátsó szélének közepén kisebb nagyobb kiemelkedő dudorodás van.

Termőhelye: Rečica Sarajevo mellett (Bosznia), azonkívül Németországban is előfordul.

Új Carabus Csík-vármegyéből.

Irta *Csiki Ernő.*

Carabus Hampei Küst. var. **Méhelyanus** nov.

Var. incompsi Kr. et var. *spectabili* Csiki proxinus, forma intermedia, sed differt: corpore multo minore, pronoto paulo breviore, disco subtiliore regulariterque punctato, angulis posticis minus productis, elytris tenuiter punctato-striatis, striis acutis, interstitiis eminentibus, primariis interdum interruptis. Colore coeruleo vel violaceo, limbo laterali alacri. Long. 20—22 mm.

Habitat in montibus Carpathicis orientalibus Comitatus Csík (Mons Vigyázókő et Tarkő), ubi L. Méhely anno 1891 (jul. 28. et 30) legit

A *var. incompsus* Kr. és *var. spectabilis* Csiki között álló, mindkettőtől sokkal kisebb teste által tér el. Az előtor háta kissé rövidebb, korongja finomabban és szabályosan pontozott, hátsó szögletei kevésbbé kihúzottak, a szárnyfedők finoman pontozottan barázdások, a barázdák élesek, a közterek kiemelkedők, domborúak, az elsőrendű köztereket helyenként apró gödröcskék szakítják meg, melyek tövében hátrafelé irányult hegyű szemcse van. Színe kék vagy ibolyás-kék, az előtor hátának és a szárnyfedők oldalszéle élénkebb színű. Hossza 20—22 mm.

Előfordul Csík-vármegyében a Vigyázókő és Tarkő havasokon, hol Méhely Lajos 1891. évi julius hó 28-án, illetőleg 30-án gyüjtötte.

Különfélék.

A Staphylinus pubescens biologiájához. A mult év nyarán Hidegkút környékén ganajtúró bogarakat gyüjtögetve egyszerre csak szemembe tünt egy pár (♂ és ♀) ezen csinos Staphylinidából, amint vigan kergetőztek a forró júliusi napfényben. Jó ideig figyeltem őket, — a hím mind tüzesebben kergette nőstényét, midőn egyszerre — egész váratlanul — elváltak s a párocska — mint a prédáját leső tigris, — meglapult a tehéntrágyában. Időm sem volt ennek okát keresni, mikor zümmögve repült egy nagyobb fajta ganajtúró bogár (*Onthophagus vacca L.*) s leereszkedett a trágyára. Még mielőtt szárnyait összecsukhatta volna, — villámgyorsasággal rárohant a két Staphylinus, s egyenesen a szárnyfedői alá vetették magukat, s kikezdték a védetlen, lágy hátgyűrűket. A szegény áldozat tehetetlenül vergődött gyilkosainak rágói alatt, de kínlódása csak pár pillanatig tartott, — a falánk rablók hamarosan végeztek áldozatukkal, hogy azután folytassák a kergetőzést, — amelyet csak gyüjtőüvegem szakított félbe.

Hajóss József.

„Rovarcsata“. Ezen czím alatt leírja Tömörkény István egy hangya (*Tetramorium caespitum* L.) és bogár (*Amara aulica* L.) daľakodását, melyet némi kihagyással közlünk a «Természet» után. A bogár tíz akkora, mint a hangya, de azért ezen utóbbi a támadó fél; elkapta állkapcsaival a bogár baloldali csápját s annál fogva húzta a bogarat, ahogy csak birta. Amaz meg e támadás ellenében tehetetlenül vergődött. Ahogy mozgott, ahogy igyekezett támadójától szabadulni, mind mutatta, hogy igen kínos helyzetben van. Különben meglehetős félénk, örökké szaladó állatka. A hangya ellenben útonálló természetű jószág. Már Aristoteles említi felőlük, hogy ha nem vadásznak is más rovartársaikra, de mindent összehordanak, amit csak találnak. Azt azonban, hogy egy nála sokkal nagyobb bogárba ily rabló módon belekössön, még sohasem láttam. Legérzékenyebb helyén, a csápján ragadta meg a bogarat s azután minden erejével húzni kezdte. Az Amara védekezett, ahogy birt, de nem sokra ment vele a gyámoltalan. A bal első lábával igyekezett a csápjáról lesöpörni a hangyát, ami azonban épen nem sikerült. Csak vergődött kínosan, a hangya pedig folyton húzta és czibálta. Bizonyára haza akarta vinni a bolyba eleségül. A Carabus most már mind a két első lábát használatba vette, hogy valahogy majd így eltávolítja az ellenséget. A hangya ekkor fordított a dolgon, felment a meglapult bogár hátára, de a szájában tartott csápot oda is fe'vonszolta magával. Majd megint leszaladt, húzta jobbrabalra, előre a hozzáképest elefánttestű állatot. Az meg nem birt ellene tenni semmit. Megvolt gyámolva tökéletesen. Utóbb meguntam nézni azt az állatkínzást, ennélfogva nagyot ütöttem a kerti asztalra, melyen a küzdelem folyt. A hangya erre megijedt, eleresztette a bogár bajuszát és az asztallábon sietve lefutott. Lehet, hogy harczba akarta szólítani a többi társait, mert amilyen útonállók az is kitellik tőlük. A kínzójától megszabadult futóbogár veszteg maradt az asztalon. Mozgattam: nem mozdult. A csata teljesen kimerítette. Fáradt volt és elernyedt. Igen érzékeny testrésze lehet az a csáp, amelyet megmart a hangya. Kitettem az árnyékból az asztalt a napra s újjhegyről nehány csepp vizet cseppentettem a szegény megkínzott nagy tohonya elé. A víztől eleinte megriadt, hátrált, de azután az egész fejét beledugta s a bajuszát is fürdötte benne. Egy jó óra kellett hozzá, amíg rendben föléledt, akkor azután lemászott az asztalról. Lehet, hogy útjában újból elfogták a hangyák.

A szőlőrontó molyokat (*Conchylis ambiguella* Hb. és *Eudemis botrana Schiff.*) további tanulmány tárgyává [1]) tette Laborde J. (Bull. du ministère de l' agricult. 1901—2.) Úgy tapasztalta, hogy a két molypille életmódja igen különböző s ennélfogva nem lehet ellenük egyformán védekezni. Mind a kettőt rengeteg számban fogják, a *Conchylist* lámpákkal, az *Eudemist*

[1]) V. ö. Rovartani Lapok XII. kötet 175. l. 1905.

enyves ernyőkkel, de még ez a szám is elenyésző az egyáltalában meglevőkhez képest. Fejlődésük minden stadiumában kell őket irtani, kivált hernyó állapotban, és különösen tavaszkor, a midőn kevésbbé számosak és könyebben találhatók. A második ivadékot vagy a megtámadott gerezdek leszedése vagy a bábok összegyüjtése és megsemmisítése által kell irtani. Igen ajánlható a lehetőleg korai szüretelés, mert az által meggátolható az *Eudemis* harmadik ivadékának nagyobb mérvű károsítása. A kéreg alatt levő bábok irtására alkalmazható a mésztej, Natrium causticum és szénkéneg hozzá vegyítésével. Ha ezzel bedörzsöljük a tőkét, akkor a bábok 70%-a elpusztul. A *Cochylisnak* lámpákkal való, fogása nem ajánlható, mert a hímek viszonya a nőstényekhez = 60 : 40, azonkívül a nőstények a peték nagy részét, sőt talán már összes petéiket letojták, anatomiai vizsgálat útján pedig mindenkor meg kell állapítani, vajjon egyáltalában röpülnek-e még nőstények, minthogy röpülési idejük igen rövid. Az *Eudemis*-hernyók irtására igen ajánlható a következő vegyülék: fenyőgyanta 15 gr., Natrium causticum 2 gr., Amoniak 8 gr., Verdet 1 gr., H. 20 74 gr. A tapasztalat mutatja, hogy a tavaszi irtás egyáltalában nem elegendő; mert ha még oly sikeres is, a harmadik ivadék által okozott kár mindig igen jelentékeny. Ennélfogva nem szabad elmulasztani a kitelelő bábok irtását, vagyis télen is, tavaszszal is kell irtani.

Irodalom.

Horvát, Dr. G., Synopsis Tingitidarum regionis palaearcticae. (Annales hist.-nat. Musei Nationalis Hugarici. IV, 1906, p. 1—118, tab. I. et fig. 4 xylogr.)

A paläarktikus táj *Tingitidae*-féléinek átnézete, melyben meghatározó kulcsokat találunk az alcsaládok, nemek, fajok és fajváltozatok meghatározására. Az egyes fajoknál megtaláljuk az összes irodalmi intézeteket, a tápláló növények felsorolását és a földrajzi elterjedést. Újak: 1 alnem *(Phaenotropis)*, 22 faj és 9 fajváltozat, melyek közül a *Serenthia confusa* var. *fallax* Magyarországon (Varannó-Csemerje, Kolozs) kívül Déloroszországban is előfordul. *Csiki E.*

*

Szépligeti, V., Neue exotische Ichneumoniden aus der Sammlung des Ungarischen National-Museums. (Annales hist.-nat. Musei Nationalis Hungarici. IV. 1906, p. 119—156).

A Magyar Nemzeti Múzeum gazdag gyüjteményéből már ismert fajok kiegészítő leírásán kívül 89 exotikus új fajt ir le a szerző és egyes nemek és faj-csoportok meghatározó kulcsát is adja. *Csiki E.*

*

Mocsáry, Alex., Vespidarum species quattuor novae. (Annales hist.-nat. Musei Nationalis Hungarici. IV, 1906, p. 197—200).

Szerző a M. N. Múzeum gyüjteményéből 1 turkesztáni, 1 paraguayi és 2 afrikai új darazsat ir le. *Csiki E.*

*

Csiki Ernő, Adatok a magyarországi Morphocarabusok ismeretéhez. — Beiträge zur Kenntnis der ungarischen Morphocaraben. (Annales hist.-nat. Musei Nationalis Hungarici. IV, 1906, p. 244—262, egy szövegközti térképpel.)

Szerző Ganglbauer és Born-nal szemben kifejti, hogy a *Carabus monilis, Scheidleri* és *Kollari* nem egy és ugyanazon faj változatai, hanem éppen a szárnyfedők szerkezete alapján más alakokkal együtt külön fajoknak tartja. Legősibb azon alak, melynek a szárnyak erezetének megfelelően a szárnyfedőkön három elsőrendű bordája van, ilyen a *C. monilis* és *Scheidleri*. A harmadik borda oszlása, illetőleg két vagy három ágra való szakadása eredményezte a 4 és 5 elsőrendű bordákkal biró alakokat. Négy elsőrendű bordája van a *C. Zawadszkyi* Kr., *comptus* Dej, *Rothi* Dej. es *Kollari* Pallrd., öt elsőrendű bordája a *C. Hampei* Küst.-nek. A hat magyarországi faj és fajváltozataik elterjedését egy térképen is bemutatja. Az értekezést a magyarországi *Morphocarabusok* szisztematikus jegyzéke, a szinonimák és az irodalmi idézetek felsorolásával fejezi be.

Csiki E.

*

Horváth, Dr. G., Description de deux Plinthisus nouveaux. (Hém) (Annales hist.-nat. Musei Nationalis Hungarici. IV, 1906, p. 274—275).[1])

Egy szibériai (*Plinthisus lativentris*) és egy kelet-afrikai (*Pl. afer*) új faj és fajváltozat (*var. kilimensis*) leírása, utóbbi hazánkfia Katona Kálmán gazdag német-kelet-afrikai gyüjtéséből való. *Csiki E.*

---

[1]) Az „Annales Musei Nationalis Hungarici" f. évi IV. kötetének 1 füzetében még a következő czikkek jelentek meg: Kulczynszki Ara nearum species novae tres in Dalmatia a Dre Cornelio Chyzer lectae; de Meijere, Über einige indo-australische Dipteren des Ungarischen National-Museums, bez. des Naturhistorischen Museums zu Genua; Prinz, Die Nautiliden in der unteren Jura-Periode; Schulz, Die Trigonaloiden des Ungarischen National-Museums. Kertész czikke az Evaza légy-nemről még nem teljes, később ismertetjük.

„ROVARTANI LAPOK“
XIII. Band. 8. Heft. Oktober 1906.

S. 157. **J. Jablonowski**: Die Schildkäfer als Schädlinge der Rüben. II. Die jungen Larven leben anfänglich gemeinschaftlich oder in kleineren Gruppen an der Unterseite der Chenopodiumblätter, fressen aber nur die Epidermis und bilden darin meist runde Flecken. Haben sie eine Pflanze vollständig abgeweidet, so übergehen sie auf eine zweite oder dritte. Später fressen die Larven auch schon ganze Löcher in die Blätter. Ende Juni oder Anfang Juli greifen sie die Rüben an, deren Blätter sie ebenso benagen und oft nur die Blattrippen übrig lassen. An einem Blatte nagen bis 30 Larven, die sich nunmehr auch an der Blattoberfläche zeigen. Gegen Ende Juli verpuppt sich die Larve. Der Käfer selbst ist selten zu finden. Obleich einige Ichneumoniden ihr möglichstes tun, die Larven zu vertilgen, so hat doch der Landwirt selbst die eigentliche Bekämpfung derselben zu übernehmen. Dies muss schon Anfangs Mai beginnen, indem man bei dem Rübenfeld die Chenopodiumblätter untersucht und die benagten Pflanzen ausjätet und vernichtet. Nebstbei hat man besonders die am meisten gefährdeten Ränder des Rübenfeldes mit Schweinfurter Grün oder einer Arseniklösung zu bespritzen. Auch ist es ratsam das Unkraut, namentlich Chenopodium an den Wegrändern zu jäten oder zu mähen und fortzuschaffen. Wenn sich die Larven des Schildkäfers dennoch auf den Rüben einstellen, so muss man die Rüben selbst mit Arseniklösung bespritzen u. z auf der Unterseite der Blätter. Nachdem dies jedoch sehr umständlich und schwierig ist, so empfiehlt es sich die Rübenblätter mit einem Arsenikkalkpulver zu bestreuen u. z. gleichfalls auf der Unterseite, geschieht dies bevor der Thau auftrocknet, so ist es ebenso wirksam, wie das Bespritzen mit Arseniklösung.

S. 162. **L. v. Aigner-Abafi**: Die Tagfalter Ungarns. XV. Der Bestimmungstafel des Genus *Melitaea* folgt die Beschreibung der einzelnen Arten. *M. Maturna* ist namentlich im südlichen Ungarn stellenweise recht häufig im Mai und Juni, fliegt in der Nähe von Eschen an Gebüschen, sitzt aber auch gern an feuchten Stellen der Waldwege. *M. Cynthia* wurde bisher in Ungarn nur bei Nagyág (Komitat Hunyad) beobachtet. *M. aurorina* in Gebirgsgegenden nicht selten, var. *Merope* nur bei Gölniczbánya, var. *provincialis* nur bei Josipdol beobachtet.

S. 167. **A. Lőrincz**: Beitrag zur Hemipteren-Fauna Ungarns. I. Von den Hörern der mathem.-naturhistor. Gruppe des Budapester Paedagogiums hatte insbesondere Verfasser die Aufgabe Hemipteren zu sammeln. Mit seinen Genossen zusammen sammelte er 172 Arten in 3120 Exemplaren.

S. 170. **E. Csiki**: Die Borkenkäfer Ungarns. IV. Die Beschreibung der *Eccoptogaster*-Arten wird fortgesetzt und beendigt. Es werden die Arten *E. pruni* Ratzeb., mit *var. pini* Ratzeb. und *ab. castaneus* Ratzeb., *E. carpini* Ratz., *E. intricatus* Ratzeb., *E. aceris* Knotek, *E. amygdali* Guér. mit *ab. rufipennis* Brancs., *E. rugulosus* Ratzeb. und *E. multistriatus* Marsh. mit *var. ulmi* Redtb. und *var triornatus* Eichh. behandelt. Die Verbreitung der Arten in Ungarn ist aus dem ungarischen Text ersichtlich.

S. 175. **E. Csiki:** Ein neuer Carabus aus dem Komitat Csik. Lateinische Diagnose im ungarischen Text.

Kleinere Mitteilungen.

S. 175. **J. Hajóss**: Zur Biologie von Staphylinus pubescens. Ein Pärchen dieses Käfers trieb sich in der Julihitze munter umher, offenbar im Begriffe sich zu begatten; plötzlich kauerten sie sich ruhig nieder und lauerten, denn ein grösserer Käfer *(Onthophagus vacca)* kam geflogen und liess sich auf den Dünger nieder; bevor er noch die Flügeldecken schliessen konnte, stürzten sich die Staphylinen auf ihn und begannen die unbedeckten weichen Abdominalsegmente zu benagen. Nachdem sie ihn verzehrt, begannen sie ihr früheres Spiel.

S. 176. **Eine Insektenschlacht** beschreibt St. Tömörkény, d. i. den Kampf einer Ameise (*Tetramorium caespitum*) und eines Käfers *(Amara aulica)*, der zehnmal so gross ist als sie, dennoch ist sie der Angreifer; sie erfasst den linken Fühler des unbehilflichen Riesen, der sich vergeblich wehrt und sträubt, denn die Ameise wollte ihn offenbar in das Nest schleppen als willkommene Beute für ihre Genossen. Der Verfasser sah diesem Zerren und Sträuben eine gute Weile zu, dann verscheuchte er die Ameise. Der Käfer aber war erschöpft und blieb unbeweglich; als ihm einige Tropfen Wasser gereicht wurden, schreckte er erst davor zurück, dann aber steckte er den ganzen Kopf ins Wasser und badete auch den arg mitgenommenen Fühler. Schliesslich kroch er davon.

S. 176. **Über die Rebenmotten,** nach J. Laborde.

Literatur.

S. 177. **E. Csiki**: Besprechung der Publicationen von *Dr. G. Horváth, V. Szépligeti, A. Mocsáry* und *E. Csiki.*

Entomologiai művek.

Általános. *A Magyar Birodalom Állatvilága.* (Fauna Regni Hungariae). III. kötet, Arthropoda, Kiadja a k. m. Terméazettudományi Társulat. Ára 35 kr., társulati tagoknak 20 kor. — *Kárpáti E.* Állatmuzeum, utasitás állatok kitömesére s eltartására, és csontvázak készitésére, ábrákkal 1 korona 40 fill. — *Bein K.* A kis rovargyűjtő. Utasitás a kiválóbb rovarok megism résére é gyűjtésére 2 kor. — *Szekeres F. Ö.* A rovargyűjtő 1 kor. 60 fill.— *Lejtényi S* Rovargyűjtő. Segédkönyv a középiskolai ifjuság számára, kötve 1 kor. — *Kriesch J.* A rovarok világa. 16 ábrával 80 fill. — *Kirándulók* zsebkönyve. 70 rajzzal, kötve 3 kor. 50 fill. — *Dr. Lendl* A. Rövid útmutatás a természetrajzi gyűjtemények konzerválásához 80 fill. — *Dr. Daday J.* Rovartani műszótár 1 kor. 60 fill. — *Hoffer*, Praxis der Insektenkunde. 3 kor. — *Kolbe*, Einführung in die Kenntniss der Insekten 17 kor.

Hymenoptera. *Mocsáry S.* A magyar fauna fémdarazsai 2 kor. 40 fill. A magyar fauna másnejü darazsai 2 táblával 1 kor. 20 fill. Adatok Magyarország fürkész darazsainak ismeretéhez I. 1 kor. 20 fill. Földünk fémdarazsainak magánrajza 40 kor.

Lepidoptera. *Bein* K. A kis lepkegyűjtő. A lepkék ismertetése és gyűjtése 2 kor. — A. *Aigner L.* A lepkészet története Magyarországon 3 kor. — *Aigner-Pável-Uhryk*, Magyarország lepkéinek jegyzéke 5 kor. — *Berge*, Schmetterlingsbuch 8. Aufl. 1300 Abb. auf 50 farb. Tafeln 25 kor 20 fill. — *Hofmann*, Die Gross- Schmetterlinge Europas 2. Aufl. 2000 Abb auf 71 farb. Tafeln 30 kor. Die Raupen der Gross-Schmetterlinge Europas 1900 Abb. auf 50 Tafeln 30 kor.

Diptera. *Tömösváry Ö.* Egy tömegesen tenyésző légyfaj az Alsó-Duna mellékeiről 3 tábl. 60 fill. — *Kertész K.* Catalogus Tabanidarum orbis terrarum universi 6 kor.

Coleoptera. *Török P.* Bogár-határozó 2 kor. 80 fill. — *Bein* K. A kis bogárgyűjtő. A bogarak ismertetése és gyűjtése 2 kor. — *Calwer*, Käferbuch 5. Aufl. mit 48 color. Tafeln 24 kor. — *Seidlitz*, Fauna Transsylvanica 12 kor.

Hemiptera. *Dr. Horváth G.*, Adatok a hazai félröpűek ismeretéhez 40 fill. A magyarországi Psyllidákról 40 fill. Az Eremocoris-fajok magánrajza-2 tábl. 60 fill.

Orthoptera, Pseudoneuroptera és Neuroptera. *Pungur Gy.* A magyarországi tücsökfélék természetrajza 6 tábl. 5 kor. — *Kohaut R.* Magyarország szitakötő-féléi. 3 színes tábl. 2 kor. 60 fill.

Myriopoda. *Dr. Daday J.* A magyarországi Myriopodák magánrajza 4 táblával 4 kor.

Arachnoidea. *Dr. Chyzer K.* és *Kulczynski L.* Araneae Hungariae 3 kötet 24 kor. — *Herman O.*, Magyarország pókfaunája 3 kötet, csak a 2—3. kötet kapható 16 kor. — Dr. *Lendl* A. A pókok, különösen a kerekháló pókok természetes osztályozása 1 kor. — *Karpeles L.* Adalék Magyarország atkafaunájához. 8 táblával 2 kor.

Crustacea: Dr. *Daday J.* A Magyarországban eddig talált szabadon élő evezőlábú rákok magánrajza. 4 tábl. 3 kor. A magyarországi Branchipus fajok átnézete. 1 kor. A magyarországi Diaptomus-fajok átnézete 1 kor.

Magyarország bogárfaunája.

Vezérfonal a magyar szent korona országainak területén előforduló bogarak megismerésére.

*

IRTA

CSIKI ERNŐ

A Magyar Nemzeti Muzeum segédőre.

*

A három kötetes munka **első** kötete a bevezető morphologiai részen kívül a Caraboideákat és Staphylinoideákat, a **második** kötet a Palpicorniás kat, Diversicorniákat és a Heteromerákat, a **harmadik** kötet pedig a Phytophaga, Rhynchophora és Lamellicornia családsorozatokat fogja tartalmazni.

A munka 5 íves füzetekben jelenik meg **egy-egy füzet előfizetési ára 2 korona, bolti ára 2 kor. 40 fill.**

Megjelent az I. kötet első és második füzete.

Előjegyzések és előfizetések a szerző czimére (Budapest, VIII., Nemzeti Múzeum) küldendők.

Schmidl Sándor könyvnyomdája Budapest, VI., Uj-utcza 3.

Kot. 13 furet 8
1906 : Okt.

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES
3 9088 01427 0722